

УДК 343.2.01 : 351.

Д.В. Безруков, здобувач кафедри спеціальної техніки, інформатики та інформаційних технологій
Донецький юридичний інститут МВС України

ВИКОРИСТАННЯ ОПЕРАТИВНО-ТЕХНІЧНИХ ЗАХОДІВ ТА НЕГЛАСНИХ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ ПІДРОЗДІЛАМИ КАРНОГО РОЗШУКУ ДЛЯ ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИНАМ ПРОТИ ВЛАСНОСТІ

Висвітлюються підстави, які визначили необхідність використання оперативно-технічних заходів та негласних слідчих (розшукових) дій для протидії злочинам проти власності. Визначається напрямки їх удосконалення.

Ключові слова: злочини проти власності, карний розшук, оперативно-технічні заходи, негласні слідчі (розшукові) дії.

Освещаются основания, которые определили необходимость использования оперативно-технических мероприятий и негласных следственных (розыскных) действий для противодействия преступлениям против собственности. Определяется направления их усовершенствования.

Ключевые слова: преступления против собственности, уголовный розыск, оперативно-технические мероприятия, негласные следственные (розыскные) действия.

They Are Illuminated basis, which have defined need of the use operative-technical action and secret investigation (searching) action for reluctance to crimes against property. The directions of their improvement is Defined.

The Keywords: crimes against property, criminal search, operative-technical actions, secret investigation (searching) of the action.

Актуальність даної проблеми визначається тим, що широкого розмаху набула організована злочинна діяльність, чітко визначилося корисливо-насильницьке спрямування злочинних проявів, посилилась їх жорстокість та агресивний характер. Спостерігається масштабне розповсюдження та зростання кваліфікованих видів злочинів з використанням найсучасніших технічних засобів. За останні роки (починаючи з 2007 року) злочини проти власності зросли майже на 57%. Все це потребує посилення ініціативи органів внутрішніх справ та безпосередньо підрозділів карного розшуку щодо впровадження нових форм і методів роботи, вирішення проблем в оперативно-службовій діяльності. В цих умовах найбільш актуальним стає використання оперативно-технічних заходів та негласних слідчих (розшукових) дій. Але з прийняттям нового Кримінального процесуального кодексу України [1] потребують розв'язання питання щодо використання оперативно-технічних заходів (далі ОТЗ) та негласних слідчих (розшукових) дій (далі НСРД) для протидії злочинам проти власності.

Аналіз останніх досліджень показав, що питанням застосування оперативно-технічних заходів у протидії злочинам присвятили свої наукові праці К.В. Антонов, П.П. Артеменко, А.Д. Безруков, П.Д. Біленчук, Л.І. Громовенко, В.І. Декшне, П.О. Єрмаков, Ю.Ф. Жаріков, В.П. Захаров, О.В. Золотар, І.П. Козаченко, Я.Ю. Кондратьєв, Д.Й. Никифорчук, Ю.Ю. Орлов, В.Л. Ортинський, С.С. Паламарчук, П.П. Михайленко, М.В. Салтевський, В.П. Сапальов, О.П. Снігерьев, І.Ф. Харабержош, І.Р. Шинкаренко та інші, але їх проведенню в умовах нового Кримінального процесуального кодексу України увага практично не приділялась.

Мета статті висвітлити необхідність, підстави та особливості використання тех-

нічних засобів щодо протидії злочинам проти власності та шляхи удосконалення ОТЗ та НСРД.

Виклад основного матеріалу. Положення нового Кримінального процесуального кодексу України вимагають від досудового слідства забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування обставин кримінального правопорушення з додержанням загальних засад кримінального провадження [1, ст.ст. 2, 7]. При цьому чинник застосування техніки, ОТЗ та НСРД у досудовому розслідуванні має настільки суттєве значення, що сьогодні без його урахування проведення кримінального провадження щодо злочинів проти власності стало не тільки важким, але в деяких випадках і неможливим. У першу чергу це стосується питань збирання і закріплення доказів, отримання оперативної інформації підрозділами карного розшуку, проведення експертних досліджень, здійснення слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій, у яких необхідно докладне аудіовізуальне документування подій, що відбуваються, а також виявлення об'єктів та слідів, недоступних простому людському сприйняттю. У цих випадках застосування ОТЗ та НСРД відіграє вирішальну роль, становлячись основним інструментом протидії злочинам проти власності зокрема.

У ст. 41 КПК України оперативним підрозділам органів внутрішніх справ дано право здійснювати негласні слідчі (розшукові) дії в кримінальному провадженні за письмовим дорученням слідчого або прокурора. Розглянемо як це положення та інші новели Кримінального процесуального закону впливають на проведення ОТЗ та можливість їх удосконалення.

Ми вважаємо, що важливим етапом у правовому забезпеченні оперативно-розшукової діяльності та визначенні механізму використання у доказуванні матеріалів, одержаних завдяки проведеним негласним слідчим (розшуковим) діям є визначення у ст. 99 КПК України, що матеріали, в яких *зафіксовані* фактичні дані про протиправні діяння окремих осіб та груп осіб, зібрані оперативними підрозділами з дотриманням вимог Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» та названої статті КПК, є *документами* та можуть використовуватися в кримінальному провадженні як докази (ст. 256 КПК України). *Документом* є спеціально створений з метою збереження інформації матеріальний об'єкт, який містить зафіксовані за допомогою письмових знаків (наприклад, протокол, *звуку, зображення* (матеріали фотозйомки, звукозапису, відеозапису та інші носії інформації) тощо відомості, які можуть бути використані як доказ факту чи обставини, що встановлюються під час кримінального провадження [1, ч. 1 ст. 99].

Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність» у ст. 8 передбачає, що оперативним підрозділам для виконання завдань оперативно-розшукової діяльності при наявності підстав надається право: негласно виявляти та *фіксувати* сліди тяжкого або особливо тяжкого злочину, документи та інші предмети, що можуть бути доказами підготовки або вчинення такого злочину, чи одержувати розвідувальну інформацію, у тому числі шляхом проникнення та обстеження публічно недоступних місць, житла чи іншого володіння особи; здійснювати оперативно-розшукові заходи згідно з положеннями статей 260-265, 268-270, 272 КПК України тощо [2, ст. 8].

Аналіз глави 21 КПК України та нової редакції ст. 8 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» дає нам підстави стверджувати, що «негласні слідчі (розшукові) дії», які визначені у статтях 260-265, 268-270, 272 КПК України, є в той же час «оперативно-розшуковими заходами», які можуть проводитись оперативним

підрозділам органів внутрішніх справ (ст. 41 КПК України). Тим самим, ми бачимо, що набуває розвитку процесуалізація оперативно-розшукової діяльності за рахунок розширення кола суб'єктів, які можуть використовувати методи оперативно-розшукової діяльності (прокурор, слідчий) [1, п. 4 ч. 2 .ст. 36, п. 2 ч. 2 ст. 40], та введення глави 21 «Негласні слідчі (розшукові) дії» у Кримінальному процесуальному кодексі України.

Крім того, до негласних слідчих (розшукових) дій, при проведенні яких використовуються технічні засоби негласного отримання інформації, ми вважаємо, відносяться: аудіо-, відеоконтроль особи (ст. 260 КПК України); зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж (ст. 263); зняття інформації з електронних інформаційних систем (ст. 264); установлення місцезнаходження радіоелектронного засобу (ст. 268); спостереження за особою, річчю або місцем (ст. 269); аудіо-, відеоконтроль місця (ст. 270); обстеження публічно недоступних місць, житла чи іншого володіння особи (ст. 267). Таким чином, ми стверджуємо, ці дії також мають певне відношення до оперативно-технічних заходів, які можуть використовуватись підрозділами карного розшуку з метою протидії злочинам проти власності.

Однією з проблем, що набула актуальності і безпосередньо стосується злочинів проти власності є питання про роль і місце оперативних підрозділів щодо проведення негласних слідчих (розшукових) дій. У відповідності до наданих повноважень, передбачених п. 2 ст. 40 Кримінального процесуального кодексу України, слідчий проводить негласні слідчі (розшукові) дії у порядку визначеному главою 21 Негласні слідчі (розшукові) дії. Проведення негласних слідчих (розшукових) дій слідчий може доручити відповідним оперативним підрозділам (п. 3 ч. 2 ст. 40 КПК України). Правовою підставою проведення негласних слідчих (розшукових) дій оперативними підрозділами органів внутрішніх справ, в тому числі із використанням спеціальної техніки, є письмове доручення слідчого, або прокурора в кримінальному провадженні.

У цьому випадку, на час проведення зазначених дій, працівник оперативного підрозділу набуває повноважень слідчого. Звертаємо увагу, що співробітники оперативних підрозділів не мають права здійснювати процесуальні дії у кримінальному провадженні за власною ініціативою або звертатися з клопотаннями до слідчого судді чи прокурора (ч. 2 ст. 41 КПК України). Ми вважаємо, що це не в повній мірі відповідає вимогам кримінального провадження і у подальшому повинно бути переглянуто, виходячи з того, що, по-перше, оперативна практика та теорія має достатньо напрацювань, які є запорукою виявлення розумної ініціативи оперативним співробітником. По-друге, у дорученні на проведення негласних (слідчих) дій слідчий (прокурор) не усе можуть передбачити і тому в ситуаціях, коли виникне необхідність приймати рішення в стислі строки, ініціатива буде необхідною.

В розвинених країнах використовуються системи технічних засобів забезпечення оперативно-розшукових заходів (CAIEA, ETSI, COP3) [3], в яких більшість оперативно-технічних заходів, перерахованих вище, автоматизована. Використання таких систем, безсумнівно, є перспективним і повинно бути впровадженим в Україні.

Однак, це потребує певного удосконалення процесу отримання дозволу на проведення ОТЗ. Для належної організації застосування системи оперативно-розшукових заходів при знятті інформації з телекомунікаційних мереж важливими є норми ст. 162 КПК України. Положення цієї статті до охоронюваної законом таємниці, яка міститься в речах і документах, відносять інформацію, яка знаходиться у операторів та провайдерів телекомунікацій, про зв'язок, абонента, надання телекомунікаційних

послуг, у тому числі отримання послуг, їх тривалості, змісту, маршрутів передавання тощо (п. 7) і персональні дані особи, що знаходяться у її особистому володінні або в базі персональних даних, яка знаходиться у володільця персональних даних (п. 8).

Отримати таку інформацію можна, застосовуючи процедури передбачені гл. 15 (Тимчасовий доступ до речей і документів) КПК України, яка дуже громіздка і стоїть на заваді швидкому розслідуванню кримінального правопорушення та суперечать правовим нормам, чинним у державах Євросоюзу. Так, відомості про споживача та надані телекомунікаційні послуги у відповідності до Резолюції Ради Європи «Про оперативні запити правоохоронних органів стосовно громадських телекомунікаційних мереж та послуг» від 20 червня 2001 року повинні надаватись в реальному часі або якнайшвидше після закінчення зв'язку [4, pp. 1, 2]. *Тому, ми вважаємо, для оперативного отримання зазначених вище відомостей необхідно запровадити механізм автоматизованого надання дозвільних документів отримання такої інформації та автоматизації доступу до неї.*

З впровадженням системи технічних засобів забезпечення оперативно-розшукових заходів, надання оперативним співробітникам певних повноважень при виконанні ним доручень слідчого (прокурора) та автоматизації процесу отримання дозволів на проведення ОТЗ та НСРД значно покращиться стан з розкриття підрозділами карного розшуку злочинів проти власності.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 № 4651-VI // Голос України від 19.05.2012. — К., 2012. — № 90-91.
2. Про оперативно-розшукову діяльність: закон України від 18 лют. 1992 р., №2135-X11 // Відомості Верховної Ради України. — 1992. — № 22. — Ст. 304.
3. Нестеренко М.П. Перехоплення інформації з телекомунікації (правові та технічні аспекти) / М.П. Нестеренко, В.А. Литвинов // Науковий вісник національного університету внутрішніх справ. — К.: КНУВС, 2007. — № 2. — Ч. 2. — С. 64-74.
4. Рекомендацій № R (87) 15 Комітету Міністрів Ради Європи для держав-членів регулювання використання персональних даних у діяльності поліції [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.zpd.gov.ua/R/indexResources.html>.

